

CHRISTOPH RANSMAYR

Négy beszéd

Ittmaradni!

„A legnagyobb marhaság egy költői művel kapcsolatban...” – mondhatja a vádlott Szókratésszal a görög filozófiáról szóló egyik történetében Luciano De Crescenzo – „A legnagyobb marhaság egy költői művel kapcsolatban rendszerint az alkotójától származik...”

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, ha a magunk munkájának ábrázolásmódja és magyarázata a beszéd tárgya, nem csupán a költőt fenyegeti veszély, hogy önteltnek és nevetségesnek tűnik: aki a kritika dícséretétől vagy támadásától vezéreltetve *műve* elébe lép, mert azt hiszi, adósa maradt a világnak egy magyarázattal, az hirtelen különös, idegen világba kerül, egyfajta *külvilágba*, ahol más szokások élnek, érthetetlen nyelvet beszélnek és semmi nem lesz érvényessé mindabból, ami hiteles és jelentős volt a mű születésekor.

Amíg például egy író vagy egy költő többnyire a maga esztétikai és anyagi nehézségeivel hónapokon vagy éveken át ül magányosan a kézírata felett, addig a kézirat *könyvvé* változása után kisebb-nagyobb közönség előtt találja magát olyan kérdéseknek kitéve, melyek többé-kevésbé, de gyakran a legcsekélyebb módon sem érdeklik őt. Ezek nem az ő kérdései. Egy író vagy egy költő ekkorra már minden elbeszélői és üzleti problémáját megoldotta, életbe léptek a szerződések, felélte az előlegét, kiállta a kritika első dícséreteit vagy támadásait – és ezzel az író végre felszabadult, újra kezdheti előlről a munkáját.

Visszatérni az íróasztal távoli világából, amelybe munkája száműzte, szabad író létére nem is olyan könnyű. Mert mondjuk miután regényének egész fejezeteit összesűrítette és rossz lelkiismerettel egyszerű mondatokba és statements-ekbe fordította, és már búcsúzna a beszélgetésektől és kérdésektől, hogy egy új történet felé vagy a maga saját kérdéseire fordulhasson, egyszerűen csak felhangzik: *Ittmaradni!*

Visszavonulása eleinte rövidnek tűnik, jámborul szabódik – még azért megkérlik, hogy egy emlékkép kedvéért álljon műve mellé, hogy pózoljon egy kicsit, hogy egy köszöntő vagy egy záró megjegyzés erejéig még maradjon, még egy kis beszélgetésre – mígnem a szabad író újra leveti kabátját, helyet foglal, töltet magának, és lassan megéri, hogy láthatólag nem volt elég pusztán megírni egy könyvet, felolvasni belőle, és művészetről és irodalomról folyó viták strapáit fejsebek nélkül megúszni.

Mert mondjuk amíg a munka éveiben még megvult arról győződve, hogy a számos lehetséges és szükséges könyv közül csupán egyet kell megalkotnia, a sok történet közül az irodalom számtalan lehetséges beszédmódjainak egyikével csak egyet kell felrajzolnia, addig most arra okítják, hogy egyetlen könyvnek kellene tartalmaznia *mindazt*, amit az irodalom egészének tulajdonítanak: könyve foglalja magába például a valóságot és a lehetségest, mutassa be ugyanakkor a társadalmat és a természetet is, az államot és a személyes sors-történetet, a jelent és a történelmet, igen, *tegye láthatóvá*, és mindezt persze szórakoztatva

és mégis radikálisan, ugyanakkor szabatosan, ésígytovább, melleleg pedig az elbeszélőművészet egészét kell minden egyes lélegzetében megőriznie, megtörnie, meghaladnia és továbbvinnie, a világot pedig – az összehasonlíthatlanul parányi és jelentéktelen irodalmi világot is – alapvetően megjobbítania.

De még ha sikerülne is egy ilyen univerzális könyv – okítják a szabad író (a kabátját már régen elveszítette szem elől, s már nem is próbálkozik a búcsúzkodással) – még ha..., az sem lenne elég.

Egy könyv? Egy könyvben nem lehet benne minden. Szerzőjén számonkérjük az esetlegesen beléjtett szándékokat, még alapgondolatainak magyarázatát is, prédikációit Istenről és a világról: Szükség esetén még a leghülyébbje is első pillantásra felismerheti, a szabadság milyen fajtáját érti a szabad író, mikor szabadon azt mondja, *szabadság...*

És végezetül, okításának utolsó stádiumában, felvilágosítják a szabad író valós szerepéről: miután a kritika és a germanisztika útmutatásai közt készségesen vállalta közönségének szórakoztatását, tanítását és erkölcsi támogatását, testesítse meg egész nemzetének lelkiismeretét és emlékezetét – munkamegosztáson alapuló társadalomban ez logikusan is hangzik.

Esetleg a szabad író közbevetetheti, hogy olyasvalakinek, aki megalkotott egy jó művet, nem kell feltétlenül jó embernek lennie, és fenn is tartja magának, hogy adott esetben önző, pénzsóvár és erkölcstelen legyen, igazságtalan és kíméletlen – meg annyi minden még, amit a művészetnek szabad. De az ilyen közbeszólásokat a tiszteletteljes feladatok felsorolása okozta lelkesedésben, feladatok, melyeket neki és munkájának találtak ki, mintha meg sem hallották volna.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, ha alkalomadtán némely eszelős teológus vagy politikus betiltással vagy könyvégetéssel demonstrálja, hogy az irodalom még mindig félnivaló dolog, akkor sem könnyű felmérni, hogy megjelenésének helyétől és idejétől függetlenül, milyen hatással lehet egy könyv. Egy mondat, mely még igen csak halált megvető bátorsággal és forradalmian hangzott, néhány évtizeddel később már ugyanazon a helyen talán nevetségesnek hat, miközben például két- háromszáz kilométerrel dél-keletebbre semmit nem veszített vérlázító erejéből. Mindaz azonban, amit a könyveknek tulajdonítanak – nem lehet hatalmasabb magánál a nyelvnél: ahol a szó és a beszéd hiáभावálnak bizonyul, ott az irodalomnak is vége.

Hogy példaként megnevezek egy embert, aki tábornokok, bábként működő államelnökök és velük loholó alattvalók hordájával ellentétben már nem szerepel a hétköznapi enciklopédiák emléktárában: ha mondjuk sikerült volna a Hitler elleni bombamerénylet, melyet Georg Elser 1939 novemberében követett el, és akit meggyilkoltak ezért, akkor nagy valószínűséggel egyetlen ember messze túltett volna nyelve és kora irodalmának politikai hatásán.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, én itt alapelveim ellen beszélek, mert hiáभावálóan kérdezem magamtól, hogy mondjuk, egy ünneplésnek vagy egy csekk átnyújtásának miért kell alkalmat szolgáltatnia ahhoz, hogy e tiszteletben részesült és megajándékozott nyilvánosan közölje gondolatait. Ahogy a szabad író, mikor politikailag nyilatkozik, éppenséggel lemondhat a prédikátor poéziséről és pátoszáról, úgy ünneplésének esetében elég volna az is, ha nem költőként, hanem némileg felvilágosult emberként szólal meg, és végeredményben akkor is egy egyszerű, kétszavas mondatra szorítkozik: *Köszönöm Önöknek.*